

O NOUĂ PERSPECTIVĂ ASUPRA LECTURII CA PROCES DE COMPREHENSIUNE ÎN BIBLIOTECA „OVIDIUS” DIN CHIȘINĂU

Lilia CIOBANU,
Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”,
Filiala „Ovidius”

Rezumat: Prezentul articol conține o serie de exemple de bune practici în aplicarea diverselor strategii de explorare a textului literar în cadrul proiectelor și programelor de promovare a lecturii. Noua perspectivă asupra lecturii ca proces de comprehensiune este elucidată prin intermediul metodelor și tehnicilor de explorare a textului și prezintă puncte de reper pentru organizarea activităților, având în vedere desfășurarea procesului de receptare a operei literare: activități care asigură pregătirea emoțională și intelectuală a participanților (8-12 ani) pentru procesul de decodificare a textului, diverse modalități de lectură a textului și activități de analiză și interpretare. Pentru buna desfășurare a activităților sunt propuse metode și tehnici interactive de lucru cu textul literar, care facilitează receptarea eficientă a textului de către participanți și stimulează potențialul emoțional, nu doar cognitiv al copilului.

Cuvinte-cheie: text literar, metode și tehnici de explorare a textului, competență de lectură, lectură interpretativă, comprehensiune, atelier de lectură, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, filiala „Ovidius”.

Abstract: The article includes examples of good practice in applying strategies that help to explore a literary text in various reading promotion projects and programs. Perspective of reading as a process of comprehension opens up in text exploration methods/techniques, presents highlights for organization of this activity. We consider correct the process of perception of the literary work through the tasks that ensure emotional and intellectual training of participants (8 -12 years) by decoding the text, using various ways of reading, analysis and cognition. For the good progress of activity, the interactive methods and techniques are proposed that facilitate the efficient reception of literary text by participants, stimulate both emotional and cognitive potential of children.

Keywords: literary text, methods and techniques of text exploring, reading competence, interpretive reading, comprehension, reading workshop, „B.P. Hasdeu” Municipal Library – „Ovidius” branch.

„Știm că citim, chiar dacă suspendăm ultima rămășiță de neîncredere, știm de ce citim, chiar și atunci când nu știm cum, având în minte, în același timp, cum s-ar spune, textul iluzoriu și faptul că citim. Citim ca să aflăm sfârșitul, de dragul poveștii. Citim ca să nu ajungem la acesta, de dragul lecturii în sine. Citim prevăzători, ca niște copoi, uitând de tot ce ne înconjoară. „Ce-i cu această emoție?” se întreabă Rebecca West după ce citise „Regele Lear”?... (Istoria lecturii, Alberto Manguel). [4, p. 141].

În primul secol al celui de-al treilea mileniu, marcat de pornirea celei de-a patra revoluții industriale, având la bază inovații din domeniul cibernetic (rețele de socializare, servicii virtuale, industria jocurilor video, telefoanele inteligente), pentru ca tânărul să corespundă timpurilor actuale, trebuie să fie autonom, să se descurce singur în anumite situații de viață, mai ales când punem accent pe dezvoltarea de competențe, să fie instruit să observe lumea, să pună întrebări, să o descopere, să se integreze armonios în societate, să învețe a lua decizii importante, să vină cu o abordare holistică în rezolvarea problemelor, să construiască relații cu cei din jur etc. În acest sens, „dezvoltarea competenței lecturale este condiția *sine qua non* a dezvoltării competențelor specifice pentru transformarea copilului într-un cetățean activ” [5, p. 41].

Competența de lectură de-a lungul timpului a constituit obiectul de studiu a numeroși cercetători; s-au propus teorii, s-au implementat concepte. Dezvoltarea competenței de lectură rămâne însă o problemă mereu deschisă. Necesitatea de revenire asupra acestei teme mult cercetate se explică prin faptul că atât în țara noastră, cât și în țări mult mai dezvoltate, se atestă o scădere evidentă a motivației pentru lectură, a comprehensiunii textului citit, crește numărul de analfabeți funcționali: elevi de 15 ani eșuează în atingerea nivelului doi de competență (care să asigure condiția de cetățean activ) în toate cele trei dimensiuni: „recuperarea informației”, „interpretarea textelor”, „reflecția și evaluarea” (conform testării PISA – Program Internațional de Evaluare a Elevilor, 2018) [5, p. 48]. Cu toate că știe să citească, copilul nu e capabil să identifice în text informația cerută, întâmpină probleme la formularea ideii principale, nu poate raporta textul la experiența personală.

Pentru a-l implica în actul lecturii, în primul rând, considerăm că copilul trebuie activizat prin inteligențele pe care le are ca bază și este extrem de important să activăm și potențialul emoțional, nu doar cognitiv al copilului.

În acest context, credem că prin inter-

mediul aplicării metodelor, tehnicilor de lectură adecvate, pregătindu-i pe copii cu strategii de citire, încurajându-i, implicându-i, putem să-i ghidăm spre dezvoltarea competenței de lectură și formarea cititorului activ pe parcursul întregii vieți.

Pentru motivarea lecturii de plăcere, este important, în calitate de ghid, să determinăm atitudinea copiilor față de lectură, predilecțiile literare/nonliterare ale copiilor, timpul acordat citirii. Analiza datelor unui asemenea chestionar permite ajustarea listei de lecturi astfel încât aceasta să includă și domeniile de interes ale copiilor, să respecte principiile relevanței, al accesibilității, al atractivității.

Pentru a stabili zonele de interes ale copiilor, cu vârsta cuprinsă între 8-12 ani, cei care nu citesc bibliografia recomandată la școală, am studiat preferințele lor de lectură, menționate la întrebarea „Care sunt predilecțiile tale literare?”, astfel am lansat proiectul „Predilecțiile literare ale ovidienilor” în cadrul căruia am identificat faptul că copiii sunt pasionați de mitologie, SF, detectivă, cultură japoneză, ceea ce ne-a determinat să proiectăm o serie de ateliere de lectură care să le ofere oportunitatea de a prezenta temele lor preferate, aceasta contribuind la creșterea stimei de sine. Copiii au ocazia în cadrul proiectului „Predilecțiile literare ale ovidienilor” să facă prezentări de carte fără ca să respecte vreun algoritm, subiectele abordate să le raporteze la viața lor. E foarte importantă deschiderea copilului. Pornind de la curiozitățile, pasiunile, predilecțiile sale, acestea ne permit să creăm un demers educativ centrat pe nevoile, posibilitățile și ritmurile fiecărui copil.

Abordarea lecturii la atelierele desfășurate la Biblioteca „Ovidius” în cadrul programului estival „Provocarea verii”, proiectelor de promovare a lecturii „Bătălia cărților”, Clubul de lectură ZOOM-ZOOM, lansat în perioada pandemică etc., rămâne o provocare și rolul facilitatorului este esențial în a găsi soluții, mai mult sau mai puțin inovative, netradiționale, pentru a-i face pe copii să descopere frumusețea lecturii.

Astfel, primul pas constă în motivarea copiilor pentru lectură, prin metode

moderne, active, prin proiectarea unor activități interesante, care să-i transforme pe copii, din cititori neimplicați, dezinteresați, în cititori avizi. Ce poate face bibliotecarul? Încurajează copiii să vorbească despre impresiile de lectură și să le descrie folosind registrul emoțional. Le propune jocuri/experimente literare simple (ex.: Haiku-ul, Cvintetul, Aleea figurilor de stil, Acrostihul ș. a.) prin care se urmăresc dacă copilul poate identifica cuvintele-cheie, poate realiza un plan simplu de idei al textului: imaginează activități prin care să încurajeze entuziasmul în a descoperi cititul (de exemplu: dramatizări ale unor episoade, prezentarea unor filme legate de ceea ce au citit și discuții pe marginea lor, crearea unei povești grafice pornind de la cartea citită, ilustrarea prin desen a planului de idei etc.). Încurajează copiii pentru răspunsurile oferite și le adresează mesaje pozitive: „Ai reușit după prima lectură să desprinzi din text ideile esențiale! Felicitări! Ai pătruns în profunzimea textului! Îmi place cum ai formulat răspunsul!. Ai reușit să faci conexiuni cu alte texte, ai reușit să explici semnificația titlului, folosind metoda ciorchinelui, pe care o utilizăm și în fază de evocare, dar și în fază de reflecție!..” etc.

Bibliotecarul-facilitator adună și folosește experiențele pozitive legate de lectură. În acest fel, copiii stabilesc legături între experiențele familiale, situații și figuri din viața reală și cele din cartea citită.

În acest punct, e esențial ca facilitatorul să îi încurajeze pe copii să se implice în „lumea” cărții, să citească pentru a-și lărgi cunoștințele despre viață.

Există posibilitatea grupării tehnicilor curente de lectură în funcție de două modalități de abordare a textului, prima, numită de Escarpit: hipologografică – este stângace, dependentă, de slab randament și constituie un stadiu al perioadei de ucenicie, iar a doua hiperlogografică – este avizată, autonomă, potențial productivă și se bazează pe recunoașterea simultană a mai multor cuvinte.

Pornind de la premisa că avem un cititor avizat, există mai multe feluri prin care acesta poate parcurge un text și, în funcție de interesul său, el poate opta pentru ur-

mătoarele tipuri de lectură hiperlogografică: lectura liniară, lectura receptivă, lectura literară, informativă globală, lectura exploratorie, lectura de cercetare, lectura rapidă.

În vederea receptării textului literar, propunem următoarele metode interactive de lucru cu textul, care facilitează receptarea eficientă a operei de către participanți și stimulează implicarea lor cognitivă, afectivă și creativă în procesul de lucru. Printre metodele moderne, inovative folosite pentru valorificarea lecturii în cadrul atelierelor, menționăm: Metoda pălăriilor gânditoare, Jurnalul cu dublă intrare, Diagrama Venn-Euler, Tehnica PRES, Tehnica TASC ș.a. În continuare vom descrie câteva metode utilizate în baza operelor literare studiate la atelierelor de lectură, desfășurate la Biblioteca „Ovidius”:

Ciorchinele – metodă activ-participativă de ultimă generație. Este utilizată individual sau în grup. Constă în evidențierea de către copii a legăturilor dintre idei, pe baza găsirii altor sensuri ale acestora și a relevării unor noi asociații. De asemenea, este utilă în schematizarea informației.

Metoda poate fi folosită atât în faza de evocare cât și în cea de reflecție, stimulând gândirea. În analiza romanului „Robinson Crusoe” de Daniel Defoe, încă din primele etape ale analizei literare, cea de interpretare a titlului, le cerem copiilor să enumere principalele elemente la care se gândesc atunci când au în vedere titlul „Robinson Crusoe”, sub forma unor termeni pe care îi notează în ciorchine.

Metoda *Pălăriilor Gânditoare* (Edward de Bono) [2, p. 134] – evidențiază diferite posibilități de abordare a unei teme: de exemplu „învierea copiilor pietrificați” „Deciziile noastre, Harry, arată cine suntem cu adevărat, mai mult decât însușirile noastre, Dumbledore” în *Harry Potter și Camera secretelor*. Metoda a fost utilizată la atelierelor de lectură din cadrul programului estival „Provocarea verii”. Pălăria galbenă prezintă – care este tipul de comportament pe care l-ai imita, raportându-te la fragmentul dat?, cea roșie – explică de cine îți place și de cine nu, din textul dat, cea neagră – prezintă dacă ești de acord cu revenirea la viață a copiilor pietrificați, cea albă – prezintă, în

3-5 rânduri, informațiile din text care fac referire la tema dată, cea verde – ar fi putut proceda personajele și în alt mod? iar cea albastră – ești și tu unul dintre copiii pietrificați. Cum primești vestea revenirii la viață? Avantajele metodei pălăriilor gânditoare: stimulează creativitatea copiilor, gândirea colectivă și individuală; încurajează și exersează capacitatea de comunicare a gânditorilor; poate fi folosită pe baza textelor literare și nonliterare; determină și activează comunicarea și capacitatea de a lua decizii; încurajează gândirea constructivă, complexă și completă.

Metoda *Cadrelor creative* – este o modalitate de rezumare și sintetizare a unui conținut informațional, solicitând participarea și implicarea copiilor în înțelegerea acestuia. Stimulează atenția și gândirea; scoate în evidență modul propriu de înțelegere; conduce la sintetizare/esențializare. Metoda *Cadrelor creative* fiind utilizată în baza unui fragment din „Călătoriile lui Gulliver” de Jonathan Swift (atelier de lectură în cadrul programului estival „Provocarea verii”) i-a îndemnat pe participanți să citească textul cu creionul în mână pentru a identifica cuvintele-cheie din text, pentru a realiza o prezentare a personajului principal, pentru a desprinde ideea principală a textului și pentru a-și imagina un final posibil.

Harta conceptuală (organizatorul grafic) utilizată în baza povestirii filozofice „Micul Prinț” de Antoine de Saint-Exupéry. Metodă modernă de evaluare (a apărut ca urmare a teoriilor cognitiviste ale lui David Ausubel, ulterior dezvoltată în cercetările lui Joseph D. Novak). Teoria lui Ausubel în ceea ce privește conceperea hărților conceptuale se bazează pe temeiul: „Învățarea temeinică a noilor concepte depinde de conceptele deja existente în mintea elevului și de relațiile care se stabilesc între acestea” [1, p. 485]. Esența cunoașterii constă în modul cum se structurează cunoștințele. Important este nu cât cunoști, ci relațiile care se stabilesc între cunoștințele asimilate. Participanții sunt invitați să respecte următoarea structură pentru a utiliza această metodă: localizarea evenimentului (spațiu geografic, cultural, social); problema, mo-

tivul, aspectul generativ; evenimentele, etapele, fragmentele; personajele; soluțiile; concluziile.

Metoda *Harta conceptuală* – este o formă de organizare și sintetizare a conținutului informațional al unui text.

În continuare vom elucida prin exemple de opere explorarea textului literar prin intermediul metodelor și tehnicilor moderne de învățare utilizate în cadrul atelierelor de lectură: brainstorming (în baza Mitului „Cutia Pandorei”, fragmentului din „Hotarul nestatornic” de Ionel Teodoreanu; explorarea textului după Tehnica PRES, (în baza unui fragment din „Cavalerii florii de cireș”, C. Chiriță). Alte exemple de activități de învățare prin care s-au urmărit competențele de lectură și comprehensiunea textului utilizate în cadrul atelierelor de lectură: harta conceptuală a textului (în baza unui fragment „Aventurile lui Sherlock Holmes”, Arthur Conan Doyle); prezentarea de carte/opere poetice sub forma unei caligrame, ex. „Casa lui Socrate”, Jean de la Fontaine; benzi desenate în baza operei poetice „Măinile mamei” de G. Vîeru; harta suspectilor, în baza „Sfidare la adresa cititorului”, după Vlad Mușatescu; prezentarea textului prin metoda Caligrama – fabula „Casa lui Socrate” de J. de La Fontaine; legenda „Vârsta de aur”, adaptare după „Metamorfozele” de P. Ovidius Naso; metoda Jurnalul Dublu (universul operei/universul meu): „Nisipul din clepsidră” de Guillaume Apollinaire; Harta cuvântului Suspect („Aventurile lui Sherlock Holmes” de A.C. Doyle); Reprezentare De-a detectivii (în baza romanului polițist „De-a puia gaia”, Vlad Mușatescu); organizatorii grafici cu tema „O călătorie spre centrul pământului” de Jules Verne (Ciorchinele); tehnica PRES (Marile invenții abordate în romanul lui J. Verne); predarea reciprocă (copiii repartizați în echipe, au rolul de a realiza planul de idei pe baza fragmentului citit și de a-l expune în fața celorlalte echipe, se discută, se reflectează; copiii sunt implicați în procesul de elaborare a unui scenariu, a unui quiz); lectură interpretativă – abordarea textului scris prin intermediul strategiilor de învățare, diagrama Venn, tehnica PRES, utilizate pe baza articolului „Com-

puter games forever” de Mircea Cărtărescu.

Studiile arată că atunci când copiii creează reprezentări non-lingvistice ale cunoștințelor lor, are loc o creștere a activității creierului ” [2, p. 41]. Fie că copiii creează o hartă conceptuală, o diagramă de proces sau o simplă schiță, ei trebuie să apeleze la capacitățile de analiză pentru a clarifica relațiile, a-și organiza gândurile și a formula planuri sau pașii procesului. Procesul de creare a reprezentărilor îi ajută pe copii să rețină informațiile și le dezvoltă abilitatea de a transmite și a face schimb de idei în activitățile care se desfășoară prin colaborare. Utilizarea metodelor și tehnicilor de explorare a textului este o modalitate eficientă de a-i face pe cititori să gândească, să vizualizeze și să-și aranjeze cunoștințele.

Pe fundalul pandemiei de coronavirus, care a dus la închiderea bibliotecilor pe o perioadă care s-a extins pe mai multe săptămâni, bibliotecarii au fost provocați să se adapteze rapid și să transmită un mesaj important copiilor participanți la ateliere: „Lectura continuă dincolo de bibliotecă și cu instrumente online accesibile tuturor și multă determinare, am făcut progrese împreună și, mai mult decât oricând, am reușit să încurajăm copiii să citească și să exploreze cele citite”. În acest context s-a creat un parteneriat cu cititorii fideli ai bibliotecii, scopul fiind prin a încerca să se conștientizeze, în rândul copiilor și părinților, importanța, plăcerea și frumusețea lecturii. Astfel am lansat proiectul „Ritualul lecturii înainte de culcare”, în fiecare seară pe parcursul a șase luni, la ora 21.00, voluntarii noștri citeau un fragment din cartea preferată, înregistrările fiind publicate pe paginile de facebook și youtube ale bibliotecii.

Cea de-a doua ediție a programului estival „Provocarea verii” s-a desfășurat online, pe platforma Zoom. Cu multă pregătire și un efort mai mare de coordonare pentru bibliotecari, cu motivație și multă răbdare, și o planificare foarte bună la biblioteca „Ovidius” a continuat să se promoveze lectura. Crearea unui grup pe viber „Provocarea verii”, le-a oferit ocazia participanților să-și prezinte produse realizate în baza textelor studiate prin

organizatori grafici: ilustrații prin desen/colaj a caracteristicilor timpului, spațiului, evenimentelor importante desfășurate în text, însușirilor personajelor principale etc. Utilizarea organizatorilor grafici este o modalitate eficientă de a-i face pe copii să se gândească, să vizualizeze și să-și aranjeze cunoștințele obținute în procesul lecturii.

La începutul lunii august 2020, după finalizarea celei de-a doua ediții a Programului estival „Provocarea verii”, am pus în practică un Club de lectură: „ZOOM-ZOOM”. În fiecare zi de marți și joi după-amiază, moderatorul clubului le dă întâlnire împătimiților de lectură (pe platforma zoom și în incinta bibliotecii). Cărțile pentru lectură și dezbateri sunt alese atât de către moderatorul clubului cât și de către participanți. Aceste momente de lectură oferită, selectată, sunt mai ales momente de partaj de emoții date de lectura unor lucrări valoroase. Prin participare activă la clubul de lectură „ZOOM-ZOOM”, participanții pot vedea semenii lor bucurându-se de lectură, devenind și ei părtași la predilecțiile lor literare. Acesta e locul în care pasionații de lectură pot descoperi ce gen de cărți li se potrivesc și printr-o abordare modernă, prin utilizarea tehnicilor și metodelor de interpretare a textului, copiii împărtășesc cele citite, reușind să-și structureze ideile într-o prezentare video complexă și foarte bine argumentată. Prezentările de carte sunt publicate pe pagina de facebook a bibliotecii cu scopul de a-i provoca și pe alți cititori să împărtășească impresiile postlectorale.

Pe parcursul ultimilor ani, am acordat o atenție sporită identificării în cadrul atelierelor participanților capabili de performanță în domeniul lecturii/literaturii și a lucrului diferențiat cu aceștia, orientându-i spre participarea la concursul de lectură „Bătălia cărților”, organizat de Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, implicarea în promovarea lecturii în diverse campanii. De asemenea, participanții cu un înalt nivel de dezvoltare a competenței literare au obținut performanțe la „Concursul de limbă, cultură și civilizație românească” din cadrul Festivalului „Primăvara românească, pretutindeni!”, eveniment organizat de

Fondația Romanian Business School în parteneriat cu Școala de Gramatică, Asociația ActHarsis, Asociația LER, UNIFERO, unde ai noștri ovidieni s-au învrednicit de locul întâi.

Proiectele de lectură, toate evenimentele culturale desfășurate la bibliotecă, rezultatele copiilor la diverse proiecte de lectură, ateliere, și-au găsit ecoul în paginile revistei „Campus Junior”, lansată în cadrul SCI. Revista este un bun feedback al performanțelor copiilor. Responsabilitatea acestei acțiuni o poartă echipa redacțională: membrii Clubului de lectură, aparținându-le atât conceptul cât și designul. Această practică evidențiază succesele înregistrate de bibliotecă și prezentate ca o carte de vizită, utilă celor interesați să cu-

noască realitățile bibliotecii. Obiectivele specifice ale acestui produs sunt: încurajarea creativității copiilor care sunt înzestrați cu talent literar, dezvoltarea personalității copiilor dornici de afirmare, formarea la copii a spiritului critic în perceperea și analiza evenimentelor cotidiene. Preocuparea pentru editarea revistei antrenează copiii și bibliotecarii într-o muncă de echipă.

În concluzie, experiențele pe care le acumulăm la ateliere demonstrează de fiecare dată că formarea de competențe lectorale și de interpretare a lecturii se produce efectiv prin valorificarea potențialului intelectual propriu al participanților-cititori în interacțiune cu situația de învățare, în care rolul determinant îl au metodele și tehnicile aplicate.

Referințe bibliografice:

1. AUSUBEL, David P., ROBINSON, Floyd G. *Învățarea în școală. O introducere în psihologia pedagogică*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981. 797 p.
2. Conferința națională cu participare internațională. *O altfel de educație pentru o altfel de generație – caleidoscop de ateliere practice*. Casa Corpului Didactic a Municipiului București. București: Editura Atelier Didactic, 2016. 55 p. [citată 11 august 2021]. Disponibil: https://ccd-bucuresti.org/images/PDF/Evenimente/Brosura_conferinta_CCD_Aletheea_2016.pdf
3. DE BONO, Edward. *Șase pălării gânditoare: Metodă de gândire rapidă*. România: Curtea Veche, 2007. 184 p.
4. MANGUEL, Alberto. *Istoria lecturii*. București: Nemira, 2011. 498 p.
5. REPUBLICA Moldova în PISA 2018: Raport. Chișinău, 2019. 170 p. Disponibil: https://ance.gov.md/sites/default/files/raport_pisa2018.pdf